

VU Research Portal

Uitspraken uitgelicht. De Afdeling en de nieuwe rechterlijke toetsing asiel.

Geertsema, K.E.

published in

Asiel&Migrantenrecht

2016

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Geertsema, K. E. (2016). Uitspraken uitgelicht. De Afdeling en de nieuwe rechterlijke toetsing asiel. Vijf uitspraken van de Afdeling. *Asiel&Migrantenrecht*, (5), 230-235.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Uitspraken Uitgelicht

In deze rubriek deze keer een analyse van vijf uitspraken

Karen Geertsema – mr. K.E. Geertsema bereidt aan de Vrije Universiteit een proefschrift voor over de intensiteit van de rechterlijke toetsing in het asielrecht; ze is redactiesecretaris van dit blad.

VIJF UITSPRAKEN VAN DE AFDELING

De nieuwe rechterlijke toetsing asiel

ABRvS 13 april 2016, 201506502 (ECLI:NL:RVS:2016:891), 201507952 (ECLI:NL:RVS:2016:890), 201600227 (ECLI:NL:RVS:2016:957), 201601595 (ECLI:NL:RVS:2016:958), 201601482/1/V2 (ECLI:NL:RVS:2016:956).

Op 13 april jl. deed de Afdeling vijf uitspraken over de uitleg van het nieuwe artikel 83a Vw 2000. Volgens de Afdeling leidt de Unierechtelijke plicht tot het doen van volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek tot een indringender rechterlijke toets. Karen Geertsema analyseert de vijf uitspraken,¹ betwijfelt of voldaan is aan de eis van een volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek en ziet nog wel enkele prejudiciële vragen.

Binnen een jaar nadat artikel 83a Vw 2000, ter implementatie van artikel 46 lid 3 Procedurerichtlijn, in werking is getreden,² heeft de Afdeling in vijf uitspraken helderheid gegeven over de betekenis van deze wettelijke bepaling. Die uitspraken zijn niet alleen te prijzen voor wat betreft de snelheid waarmee ze zijn gedaan, maar ook voor wat betreft de motivering ervan. In twee uitspraken heeft de ABRvS de nieuwe toetsingsmaatstaf Unierechtelijk en nationaalrechtelijk onderbouwd, in 22 respectievelijk 25 pagina's, inclusief bijlagen over het wettelijk kader en over de Nederlandse asielprocedure. Daarnaast heeft de ABRvS in drie andere uitspraken geïllustreerd hoe die nieuwe toetsingsmaatstaf in de praktijk moet worden toegepast. Zowel het tempo als de motivering vormen een groot verschil met de introductie van de marginale rechterlijke toetsing na de inwerkingtreding van de Vreemdelingenwet 2000: toen duurde het anderhalf jaar voordat de Afdeling uitlegde wat de toetsingsmaatstaf was en gaf zij daarop in hoogstens tien regels een toelichting.³

Ik betwijfel of er daadwerkelijk sprake zal zijn van een intensivering van de rechterlijke toets ten opzichte van de toetsingsmaatstaf onder de oude Vw, en ik ben niet overtuigd door de motivering waarmee de Afdeling uitlegt dat zij het niet nodig acht om een prejudiciële vraag te stellen over de betekenis van artikel 46 PR voor de rechterlijke toetsing van

het bestuurlijk oordeel over de geloofwaardigheid van een asielrelaas.

1. Nieuwe toetsingsmaatstaf

In de uitspraak met nummer 201507952 geeft de Afdeling de nieuwe formulering voor de toetsingsmaatstaf:⁴

'de bestuursrechterlijke toetsing van het standpunt van de staatssecretaris over de geloofwaardigheid van een asielrelaas [heeft] een gemengd karakter (...) als het asielrelaas van een vreemdeling mede op niet met bewijs gestaafde verklaringen en vermoedens steunt. Bij de meeste aspecten en bestanddelen van een besluit kan de bestuursrechter toetsen of de staatssecretaris zich terecht op het door hem ingenomen standpunt heeft gesteld. Als de staatssecretaris op aspecten en bestanddelen van een besluit beslissingsruimte heeft, namelijk bij zijn beoordeling van de geloofwaardigheid van niet met bewijs gestaafde verklaringen en vermoedens van een vreemdeling, zal de bestuursrechter moeten toetsen of de staatssecretaris zich niet ten onrechte op het standpunt heeft gesteld dat dat asielrelaas ongeloofwaardig is, zij het dat de bestuursrechter ook in dat geval de zorgvuldigheid en motivering van de besluitvorming van de staatssecretaris waarbij hij die beslissingsruimte gebruikt, moet toetsen. De intensiteit van de rechterlijke toetsing van een standpunt van de staatssecretaris over de geloofwaardigheid van een asielrelaas zal daardoor indringender zijn dan vóór de inwerkingtreding van artikel 46, derde lid, van de Procedurerichtlijn.'

Uit deze formulering blijkt dat de Afdeling de nieuwe toetsingsmaatstaf ziet als een verandering ten opzichte van de toetsingsmaatstaf van voor de wetwijziging. Onder de oude toetsingsmaatstaf moest de bestuursrechter toetsen of de staatssecretaris zich *in redelijkheid* op het standpunt kon stellen dat het asielrelaas geloofwaardig was,⁵ onder de nieuwe toetsingsmaatstaf toetst de bestuursrechter of de staatssecretaris zich *niet ten onrechte* op dat standpunt heeft gesteld. De toetsingsmaatstaf is hiermee in intensiteit opgeschoven van een 'meest terughoudende toetsing bij beoordelingsvrijheid' naar een 'enigszins terughoudende toetsing'.⁶

1 Voor een eerste analyse van de uitspraken zie A.M. Reneman, 'Herziene Procedurerichtlijn vereist intensievere toetsing in asielzaken', 13 april 2016, www.verblijfblog.nl en S. Smulders, 'De bestuursrechter in asielzaken blijft een toetsende rechter', 14 april 2016, www.stijnsrijkopasielrecht.wordpress.com.

2 Zie over de totstandkoming van deze bepaling: T. Strik en A. Terlouw, 'Geloofwaardigheidsbeoordeling wordt voortaan vol en ex nunc getoetst', *A&MR* 2015-7, p. 248-257.

3 ABRvS 27 januari 2003, 200206297/1; AB 2003, 286 m.nt. Vermeulen; *RV* 1974-2993, 57 m.nt. Spijkerboer; *JV* 2003/103 m.nt. Olivier.

4 ABRvS 13 april 2016, 201507952; ECLI:NL:RVS:2016:890, r.o. 9. Bevestigd in ABRvS 13 april 2016, 201600227, ECLI:NL:RVS:2016:957, r.o. 1.1; ABRvS 13 april 2016, 201601595, ECLI:NL:RVS:2016:958, r.o. 1.1 en ABRvS 13 april 2016, 201601482/1/V2; ECLI:NL:RVS:2016:956, r.o. 2.1.

5 Zie bv. ABRvS 18 februari 2011, 201002537 (www.raadvanstate.nl), r.o. 2.4

6 Op grond van een door de Afdeling zelf opgesteld schema, opgenomen in een intern rapport van de ABRvS 'Opzet en vormgeving van uitspraken', voor het eerst verschenen in 2005 en in 2010 voor de derde maal herzien, *Trema*

Het is de vraag ten aanzien van welke aspecten de toetsing wordt geïntensiveerd. In dezelfde uitspraak (nr. 201507952) zet de Afdeling uiteen welke onderdelen van de beslissing de bestuursrechter wel indringend moet toetsen.⁷ Het gaat om de standpunten van de staatssecretaris:

- over de relevante elementen als bedoeld in artikel 4 lid 1 en 2 Kwalificatierichtlijn;
- dat tegengeworpen tegenstrijdigheden, vaagheden en bevreemdende verklaringen betrekking hebben op essentiële onderdelen van het asielrelaas;⁸
- over de vraag of verklaringen van de vreemdeling, afgelegd tijdens het eerste en nader gehoor, tegenstrijdig met elkaar zijn; door de bestuursrechter kan immers zonder meer worden vastgesteld of uit de rapporten van die gehoren blijkt dat een vreemdeling tegenstrijdig heeft verklaard;⁹
- over de verklaringen en vermoedens die een vreemdeling met bewijsmiddelen heeft gestaafd – dit standpunt toetst de bestuursrechter overeenkomstig de uitgangspunten van het algemene bestuursrecht.

Het laatste aspect ziet op het volle gedeelte van de toets: verklaringen en vermoedens die met bewijsmiddelen zijn gestaafd, toetst de rechter vol, overigens net als onder de oude toetsingsmaatstaf.¹⁰

De enigszins terughoudende toetsing beslaat de eerste drie aspecten.¹¹ Het tweede en derde aspect past in de oude jurisprudentielijn, waarin de rechter vol toetste of tegengeworpen tegenstrijdigheden, vaagheden en bevreemdende verklaringen betrekking hebben op essentiële onderdelen van het asielrelaas en waarin de rechter vaststellingen van feitelijke aard vol toetste.

De rechter toetst indringend of alle relevante niet met bewijs gestaaftde verklaringen en vermoedens zijn meegewogen, maar toetst terughoudend of ze geloofwaardig zijn.

Afgaande op bovenstaande nieuwe formulering wordt de toetsing van niet met bewijs gestaaftde verklaringen en vermoedens geïntensiveerd. Maar deze toetsing lijkt feilloos aan te sluiten op de jurisprudentie van vóór de wetwijziging. In zekere zin is sprake van een parallel met de toetsingsmaatstaf in 8 EVRM-zaken, waar de bestuursrechter het standpunt van de staatssecretaris over de belangenafweging ook enigszins terughoudend moet toetsen.¹² Bij die toetsing toetst de rechter indringend of alle belangen zijn meegewogen, maar terughoudend hoe de belangen zijn afgewogen.¹³ Bij de toetsing van het bestuurlijk standpunt over de

geloofwaardigheid van niet met bewijs gestaaftde verklaringen en vermoedens toetst de bestuursrechter indringend de vraag of alle relevante verklaringen en vermoedens zijn meegewogen, maar terughoudend de vraag of die verklaringen en vermoedens uiteindelijk geloofwaardig zijn.

2. Toetsen of beoordelen?

De vraag of de rechter een eigen oordeel moet vellen over de geloofwaardigheid van het asielrelaas, en dat oordeel in de plaats moet stellen van het bestuurlijk oordeel over de geloofwaardigheid, beantwoordt de Afdeling in de uitspraak met nummer 201506502.¹⁴ Over dit punt bestond geen divergentie in uitspraken van de rechtbanken in eerste aanleg. Alle rechtbanken overwogen reeds dat de bestuursrechter een toetsende rechter is in plaats van een beoordelende rechter¹⁵ en dat het bestuurlijk oordeel over de asielaanvraag het uitgangspunt van de toetsing is. De appellants voerde in hoger beroep aan dat de rechter een eigen beoordeling zou moeten geven over de geloofwaardigheid. De Afdeling houdt vast aan het idee van de toetsende rechter.

Allereerst onderbouwt de Afdeling deze conclusie aan de hand van interpretatie van artikel 46 Procedurerichtlijn. Volgens de Afdeling blijkt uit de verschillende taalversies en het systeem van de richtlijn dat het doel van de richtlijn is dat beslissautoriteiten het asielverzoek beoordelen en dat het niet de bedoeling is dat de rechter die beoordeling opnieuw verricht. Ook het EVRM dwingt volgens de ABRvS niet tot een zelfstandige rechterlijke beoordeling van de feiten. Ter onder-

bouwing hiervan verwijst de Afdeling naar een arrest van het EHRM over artikel 3 juncto 13 EVRM (*Hila*) en naar een arrest over artikel 6 EVRM (*Sigma Radio Televison*). Dat het EHRM in sommige arresten wel een zelfstandige beoordeling geeft van de feiten en de geloofwaardigheid van het asielrelaas,¹⁶ verklaart de Afdeling aan de hand van het verschil in positie tussen het EHRM en de Nederlandse rechter.¹⁷

‘De positie van het EHRM is niet vergelijkbaar met die van een nationale rechter. Het EHRM beoordeelt in voorkomend geval

2010-3, A. Bijloos. Zie ook J. de Poorter en H. van Roosmalen, *Motivering bij rechtsvorming*, Den Haag, Raad van State, 2009. Voor een weergave van dit schema zie K. Geertsema, ‘Toetsen of beoordelen, indringend of enigszins terughoudend: wat moet de rechter in asielzaken?’ in: *Jaarboek Vreemdelingenrecht* 2015, nr.4/36.

7 ABRvS 13 april 2016, 201507952; ECLI:NL:RVS:2016:890, r.o. 7.1.

8 De Afdeling verwijst zelf naar ABRvS 15 maart 2012 (201103691), zie ook ABRvS 20 februari 2012, (201103180) en ABRvS 13 oktober 2011, 201010714; LJN BU1275; *JV* 2012/78; *RV* 2011 nr. 71 m.nt. Groenewegen.

9 Vgl. dEde oude jurisprudentie waaruit volgde dat vaststellingen van feitelijke aard een volle rechterlijke toetsing vergen, ABRvS 17 september 2003, *JV* 2003/485, ABRvS 8 september 2005, *JV* 2005/408. Zie anders, ABRvS 30 december 2011, 201100520, waarin de rechter volgens de ABRvS te intensief toetste of verklaringen uit eerste en nader gehoor tegenstrijdig waren.

10 Bijv. ABRvS 23 mei 2008/200705074/1, *JV* 2008/292 m.nt. Battjes; *AB* 2009,11 m.nt. Geertsema.

11 Het standpunt over de relevante elementen ziet zowel op het standpunt over met bewijs gestaaftde verklaringen als niet met bewijs gestaaftde verklaringen.

12 Zie bv. ABRvS 20 april 2016, 201505719, www.raadvanstate.nl.

13 Zie mijn annotatie bij ABRvS 1 april 2010, *JV* 2010/343.

14 ABRvS 13 april 2016, 201506502; ECLI:NL:RVS:2016:891. Dit is het hoger beroepschrift tegen de uitspraak van de Rechtbank Amsterdam, 7 augustus 2015, AWB 15/12918; *UUpdate* 2015, nr. 33; ECLI:NL:RBDHA:2015:9791.

15 Rechtbank Den Haag zp Roermond, 5 augustus 2015 (AWB 15/13636 en 15/13637, www.vluchtweb.nl), r.o. 9, 17 augustus 2015, (AWB 15/1593; migratieweb: ve15001624), r.o.6; Rechtbank Den Haag zp Den Bosch 3 september 2015 (AWB 15/11959; ECLI:NL:RBDH:2015:10580) r.o. 2; Rechtbank Den Haag zp Groningen (MK), 24 augustus 2015 (ECLI:NL:RBDHA:2015:9942; AWB 15/14350) r.o. 5.2; Rechtbank Den Haag zp Arnhem, 1 oktober 2015 (AWB 15/15272; ECLI:NL:RBDHA:2015:11350) r.o. 4; Rechtbank Den Haag zp Rotterdam: 5 augustus 2015 (AWB 15/6045 en 6053, niet gepubliceerd), 19 augustus 2015 (AWB 15/5011; *JV* 2015/303 m.nt. Reneman), r.o. 6.1 en 5 november 2015 (AWB 15/3934; ECLI:NL:RBDHA:2015:12713), r.o.4.6.

16 Zoals bijvoorbeeld in EHRM 18 november 2014 (M.A. tegen Zwitserland), nr. 52589/13, *JV* 2015/1 m.nt. Schüller en de Boer, EHRM 18 december 2012 (F.N. ea tegen Zweden), 28774/09, *JV* 2013/35 m.nt. Battjes en EHRM 27 juli 2005 (N. tegen Finland), 38885/02, *NAV* 2005/184 m.nt. Bruin; *JV* 2005/306 m.nt. Spijkerboer; *AB* 2005, 370 m.nt. Battjes & Vermeulen; *RV* 2005,3 m.nt. Bruin. Zoals de Afdeling ook reeds deed in ABRvS 15 juni 2006, *AB* 2006,295 m.nt. Battjes, *JV* 2006/290 m.nt. Spijkerboer; *RV* 2006/7 m.nt. Kok; *NAV* 2006/35 m.nt. Van Bergen.

zelfstandig of zich naar de laatste stand van zaken een reëel risico op een schending van artikel 3 van het EVRM voordoet. (...) Het heeft, anders dan de Nederlandse bestuursrechter, niet de mogelijkheid een besluit op een motiverings- of zorgvuldigheidsgebrek te vernietigen en een verdragsluitende staat te verplichten met inachtneming van zijn uitspraak een nieuw besluit te nemen. Die andere positie laat overigens onverlet dat de rechtspraak van het EHRM ook voor de Afdeling richtinggevend is bij de beoordeling of een vreemdeling een reëel risico loopt op een schending van artikel 3 van het EVRM.¹⁸

De redenering van de Afdeling past in het systeem van de Algemene wet bestuursrecht en de geschiedenis van bestuursrechtspraak in Nederland – waar een toetsende rechter inderdaad altijd het uitgangspunt is geweest. De betekenis van artikel 46 PR moet echter Unierechtelijk worden uitgelegd en niet vanuit het denkraam van het traditionele Nederlandse bestuursrecht. De norm die ter discussie staat, het volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek, vraagt overduidelijk om een actieve rechter.

Mijn inziens biedt het Nederlandse bestuursrecht voldoende handvatten om de Unierechtelijke norm van een volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek vorm te geven. Op grond van de Algemene wet bestuursrecht heeft de bestuursrechter instrumenten die van belang kunnen zijn voor een actieve rechter, ongeacht of die rechter toetst of een eigen oordeel geeft. Ik denk bijvoorbeeld aan de bevoegdheid om inlichtingen te vragen of om getuigen op te roepen of deskundigen te benoemen.¹⁹ Een volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek vraagt om gebruikmaking van die instrumenten – indien het geschil daarom vraagt. Dergelijk onderzoek kan nieuw licht werpen op de geloofwaardigheidsbeoordeling, ook al wil dat niet noodzakelijk zeggen dat de rechter een eigen beoordeling geeft. De rechter kan immers een specifieke opdracht geven aan de staatssecretaris via een formele of informele bestuurlijke lus of via de gegrondverklaring, waarmee de bestuursrechter een toetsende rechter blijft, maar wel een actief toetsende rechter.

Een dergelijke toetsing zou in overeenstemming zijn met de internationaalrechtelijke plicht tot een *independant and rigorous judicial scrutiny*.²⁰ Ook sluit de wijze van toetsing dan aan bij de beoordeling die het EHRM uitvoert. Het EHRM gaat in eerste instantie altijd uit van het oordeel van de nationale beslisautoriteiten over de geloofwaardigheid van een asielrelaas, maar grijpt daarin in, indien het geschil daartoe aanleiding geeft.²¹ Het verschil in positie van het EHRM en de Nederlandse bestuursrechter is in mijn ogen alleen relevant voor de eindconclusie die de rechter verbindt aan het volledig rechterlijk onderzoek: het EHRM oordeelt alsnog dat een asielrelaas geloofwaardig is, terwijl de nationale bestuursrechter die beslissing over kan laten aan het bestuursorgaan.

Doordat de Afdeling blijft vasthouden aan haar eerdere jurisprudentie dat de nationale bestuursrechter de EHRM jurisprudentie niet hoeft te volgen voor wat betreft de indringende beoordeling die het EHRM uitvoert, blijft er een gat bestaan

18 ABRvS 13 april 2016, 201506502; ECLI:NL:RVS:2016:891, ro 5.5.

19 Artikel 8:60 Awb, zie in dit verband EHRM 15 maart 2016 (Gillissen t. Nederland), ECLI:CE:ECHR:2016:0315JUD003996609, AB2016/132, m.nt. Barkhuysen en van Emmerik.

20 Zie D. Baldinger, *Vertical Judicial Dialogues in Asylum Cases*, Leiden, Brill/Nijhoff, 2015, hoofdstuk 7.

21 Baldinger ziet hiervoor 3 'triggers': 1) onvolkomenheden in de nationale procedure 2) nieuwe feiten en omstandigheden opgekomen na de nationale procedure 3) miskennen van het absolute karakter van artikel 3 EVRM. Zie D. Baldinger, *Vertical Judicial Dialogues in Asylum Cases*, Leiden, Brill/Nijhoff, 2015, par. 5.6.4 en D. Baldinger, 'Grondig onderzoek versus marginale toetsing', *A&MR* 2013-3, p. 129.

tussen de bescherming die het EVRM kan bieden en de Nederlandse rechtsbescherming in asielzaken. Het is daarom begrijpelijk als de Nederlandse klachten bij het EHRM over schending van artikel 3 en 13 EVRM niet zullen afnemen. Dit terwijl vanuit het EVRM is te verdedigen dat de nationale rechtsbescherming tenminste hetzelfde niveau moet bieden als de Straatsburgse jurisprudentie.²²

3. Beslissingsruimte bij niet met bewijs gestaafde verklaringen en vermoedens

In de uitspraken van 13 april 2016 maakt de Afdeling gebruik van het begrip 'beslissingsruimte'. Volgens de Afdeling hebben de beslisautoriteiten op grond van hun deskundigheid beslissingsruimte bij de beoordeling van de geloofwaardigheid van niet met bewijs gestaafde verklaringen en vermoedens.²³ Volgens de Afdeling heeft de IND de expertise om de geloofwaardigheid van een asielrelaas te beoordelen, een rechter zou die volgens de Afdeling (en staatssecretaris) niet hebben. Met name omdat de IND alle aanvragen ziet en de rechter slechts de afgewezen aanvragen krijgt voorgelegd.²⁴ De aanwezige beslissingsruimte is aanleiding om het bestuurlijk oordeel over de geloofwaardigheid van niet met bewijs gestaafde verklaringen terughoudend te toetsen.²⁵

In de uitspraak met nummer 20157952 combineert de Afdeling de nationaal bestuursrechtelijke doctrine over de beslissingsvrijheden (zoals ooit geformuleerd door Duk)²⁶ met het internationaalrechtelijke gebruik van dit begrip. Het is de vraag of de argumentatie van de Afdeling op dit punt in overeenstemming is met het internationale recht. De hoofdregel onder artikel 6 EVRM, en ook artikel 47 van het Handvest EU is dat een rechter *full jurisdiction* heeft.²⁷ *Full jurisdiction* omvat de bevoegdheid om zelfstandig betwiste feiten vast te stellen en beoordelen en zelfstandig geloofwaardigheid van verklaringen te beoordelen. Zowel in de Luxemburgse als de Straatsburgse jurisprudentie zijn uitzonderingen op deze hoofdregel te vinden indien bijvoorbeeld sprake is van 'classical exercise of administrative discretion' of 'cases concerning decisions on grounds of expediency, involving specialized areas'. In dat soort zaken heeft het EHRM genoegen genomen met een vorm van toetsing door de nationale rechter die wat minder indringend was.

De Afdeling beargumenteert in de uitspraken van 13 april 2016 niet waarom in het asielrecht sprake is van een uitzondering op de hoofdregel en waarom sprake is van een parallel met de rechtsgebieden waarnaar de Afdeling verwijst, namelijk

22 T. Spijkerboer, 'Subsidiarity and "Arguability": the European Court of Human Rights' Case Law on Judicial Review in Asylum Cases', *International Journal of Refugee Law*, 2009, p. 48-74.

23 Hiermee wijkt de Afdeling af van eerdere jurisprudentie, waarin de Afdeling altijd het begrip 'beoordelingsvrijheid' of 'beoordelingsruimte' gebruikte, zie bijv. ABRvS 9 januari 2008, 200706294/1. Zie over het leerstuk van de bestuurlijke vrijheden in relatie tot de geloofwaardigheidsbeoordeling: K. Geertsema, 'Toetsen of beoordelen, indringend of enigszins terughoudend: wat moet de rechter in asielzaken?' in: *Journal Vreemdelingenrecht* 2015, nr.4/36.

24 Hetgeen voor de rechtbank Zwolle onvoldoende is om specifieke deskundigheid aan te nemen: Rechtbank Den Haag zittingsplaats Zwolle, 22 december 2015, AWB 15/11852; ECLI:NL:RBDHA:2015:15559, r.o. 2.

25 Het leerstuk van de bestuurlijke vrijheden in relatie tot de indringendheid van de rechterlijke toetsing is een aandachtspunt van de Afdeling, zie: Raad van State, Jaarverslag 2015, www.raadvanstate.nl, paragraaf 4.2, p. 65 ev.; zie ook E. Hirsch Ballin, 'Dynamiek in bestuursrechtspraak', in: *Rechtsontwikkeling door de bestuursrechter*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers, 2015; en zie het persbericht bij de uitspraken van 13 april 2016.

26 W. Duk, 'Beoordelingsvrijheid en beleidsvrijheid', *RM Themis* 1988, p. 156-169.

27 Zie EHRM 8 november 2002 (Veeber t. Estland), zaaknr. 37571/97, par. 70, en EHRM 13 februari 2003 (Chevrol t. Frankrijk) zaaknr. 49636/99, par. 76.

zaken die niet gaan over asiel maar bijvoorbeeld over natuurbescherming, ruimtelijke planning of de regulering ten aanzien van kansspelen, waarin het HvJ EU of het EHRM heeft geoordeeld dat de aanwezige beslissingsruimte voor beslisautoriteiten een terughoudende rechterlijke toetsing rechtvaardigt.²⁸ De Afdeling leidt hieruit af:

[...] dat het binnen het unierecht past om een nationaal stelsel te hebben waarin de intensiteit van de bestuursrechterlijke toetsing afhankelijk is van de vraag of het bestuursorgaan beslissingsruimte heeft wegens de aard en inhoud van de uitgeoefende bevoegdheid. De bestuursrechter toetst een onderdeel van een besluit dat bepaalde (...) keuzes inhoudt, feitelijk complex of ingewikkeld is, of deskundigheid vereist die bij het bestuursorgaan aanwezig is, en waardoor het bestuursorgaan beslissingsruimte heeft, anders dan onderdelen van een besluit waarvoor dit niet geldt.²⁹

Gezien het gat tussen de bescherming van het EVRM en de Nederlandse rechtsbescherming, is het begrijpelijk als Nederlandse EHRM-klachten niet afnemen.

Uit de jurisprudentie van het HvJ EU volgt voor dergelijke beleidsterreinen weliswaar dat nationale rechtbanken niet verplicht zijn hun eigen oordeel in de plaats te stellen van het oordeel van de beslisautoriteiten,³⁰ maar een beperkte rechterlijke toetsing moet dan gecompenseerd worden met een intensieve toetsing van de procedurele waarborgen gedurende de bestuurlijke fase, zoals het recht te worden gehoord en de plicht het besluit te motiveren.³¹ Het lijkt erop dat de Afdeling inderdaad de toetsingsaan de motiveringsplicht intensiveert (waarover hieronder meer). Maar wat de Afdeling nalaat is de vraag te beantwoorden wat het betekent dat de Uniewetgever expliciet heeft bepaald dat voor de asielprocedure de Unierechterlijke norm geldt van een volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek. Het is dus maar de vraag of het HvJ EU de beslissingsruimte – in de betekenis die de Afdeling hieraan geeft in onderhavige uitspraak – zal aannemen voor de bestuurlijke beoordeling van de geloofwaardigheid van niet met bewijs gestaafde verklaringen en vermoedens. Het stellen van een prejudiciële vraag had daarom voor de hand gelegen.

Nu de Afdeling ook na invoering van het volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek blijft vasthouden aan een terughoudende rechterlijke toetsing van een deel van het bestuurlijk oordeel over de geloofwaardigheid (namelijk een enigszins terughoudende toets), is van belang hoe de deskundigheid van de IND is gewaarborgd. De Afdeling leidt die deskundigheid af uit het feit dat de IND alle positieve en negatieve beschikkingen ziet

en daardoor beter dan de rechter in staat is de geloofwaardigheid te beoordelen. Die aanname vraagt volgens mij om een bestuurlijk systeem waarin consistentie is gewaarborgd. Garandeert het huidige systeem dat een beslisambtenaar in Zevenaar op dezelfde wijze de geloofwaardigheid van niet met bewijs gestaafde verklaringen beoordeelt als een beslisambtenaar op het AC Schiphol?

Onder het oude beleid van de geloofwaardigheidsbeoordeling zagen we dat beslisambtenaren vrij waren in de toepassing van de eis van positieve overtuigingskracht en dat de rechterlijke controle ook nog eens gering was.³² Als de Afdeling de IND deskundigheid toedicht, moet die deskundigheid ook gewaarborgd worden door een systeem van bijvoorbeeld collegiale toetsing.³³ Daarnaast zou het passen bij een volledig rechterlijk onderzoek dat de IND in ieder geval de rechtbank

inzage geeft in beslissingen,³⁴ positief of negatief, over een gelijksoortig asielrelaas. Op die manier kan de IND onderbouwen dat de bestuurlijke beoordeling ‘vergelijkenderwijs’³⁵ geschiedt en kan de rechter het bestuurlijk oordeel over de geloofwaardigheid volledig toetsen.

4. Bewijsmiddelen en verklaringen

Voor de nieuwe toetsingsmaatstaf is van belang of verklaringen en vermoedens al dan niet met bewijs zijn gestaafd. De uitspraken zijn nog onvoldoende specifiek om te weten wat de Afdeling daar precies onder verstaat. Onder de oude jurisprudentielijn zagen we dat de Afdeling een beperkte invulling gaf van bewijs, bijvoorbeeld ten aanzien van een getuigschrift,³⁶ of bewijs dat op verzoek van de asielaanvrager is opgesteld.³⁷ Dergelijke bewijsmiddelen werden buiten de beoordeling gelaten, hetgeen de rechter terughoudend toetste. Ten aanzien van de asielverzoeken op grond van seksuele gerichtheid is het expliciet beleid van de staatssecretaris om bewijsmiddelen buiten de beoordeling te laten, en de geloofwaardigheid van het asielrelaas enkel te beoordelen aan de hand van de verklaringen.³⁸ Betekent dit dat het beleid een terughoudende rechterlijke toetsing tot gevolg heeft?

Ook roept de nieuwe toetsingsmaatstaf vragen op over de verhouding tot werkinstructie 2014/10, waarin het beleid is neergelegd voor de beoordeling van de geloofwaardigheid van een asielrelaas.³⁹ In dit beleid wordt onderscheid gemaakt tussen relevante elementen die met objectieve bewijsstukken zijn onderbouwd en relevante elementen die dat niet zijn.⁴⁰ Voor relevante elementen die niet met objectieve bewijsstukken zijn onderbouwd, zijn zogenoemde geloofwaardigheidsindicatoren geformuleerd, aan de hand waarvan

28 Ter onderbouwing verwijst de Afdeling naar jurisprudentie van het HvJ EU: punten 33 en 34 van het arrest van het Hof van 21 januari 1999, C-120/97, *Upjohn*, ECLI:EU:C:1999:14; punten 74 tot en met 79 van het arrest van het Hof van 9 juni 2005, C-211/03, C-299/03 en C-316/03 tot en met C-318/03, *HLH Warenvertriebs GmbH*, ECLI:EU:C:2005:370; punten 41 en 42 van het arrest van het Hof van 19 februari 1998, C-4/96, *NIFPO en Northern Ireland Fishermen's Federation*, ECLI:EU:C:1998:67; en punt 39 van het arrest van het Hof van 15 februari 2005, C-12/03 P, *Tetra Laval*, ECLI:EU:C:2005:87). De Afdeling verwijst ook naar jurisprudentie van het EHRM: zie paragrafen 151 tot en met 157, en de daarin genoemde rechtspraak, van het arrest van het EHRM van 21 juli 2011, *Sigma Radio Television tegen Cyprus*, nrs. 32181/04 en 35122/05, ECLI:CE:ECHR:2011:0721JUD003218104; paragraaf 78 van het arrest van het EHRM van 6 maart 2001, *Hilal*, nr. 45276/99, ECLI:CE:ECHR:2001:0306JUD004527699; en paragrafen 121 en 122 van het arrest van het EHRM van 7 juli 1989, *Soering*, nr. 14038/88, ECLI:CE:ECHR:1989:0707JUD001403888.

29 ABRvS 13 april 2016, 20157952, r.o. 5.3.3.

30 M. Reneman, *EU Asylum Procedures and the Right to an Effective Remedy*, Oxford, Hart, 2014, par. 9.2.3.

31 M. Reneman, *EU Asylum Procedures and the Right to an Effective Remedy*, Oxford, Hart, 2014, par. 9.2.3.

32 UNHCR, *Beyond Proof. Credibility Assessment in EU Asylum Systems*, Brussel, mei 2013, p.238.

33 Zie in dit verband de aanbeveling van ACVZ in *De geloofwaardigheid gewogen. Een advies over het onderzoeken, integraal beoordelen en toetsen van verklaringen in de asielprocedure*, 11 mei 2016, www.acvz.org.

34 Artikel 8:29 Awb.

35 ABRvS 13 april 2016, 201507952, r.o. 8 en bijlage 2 bij deze uitspraak onder 1.3.

36 ABRvS 22 mei 2014, 201308837; ECLI:NL:RVS:2014:1949; *JV* 2014/225.

37 ABRvS 28 maart 2013, 201203036.

38 Werkinstructie 2015/9, 'Horen en beslissen in zaken waarin LHBT-gerichtheid als asielmotief is aangevoerd', www.ind.nl.

39 Werkinstructie 2014/10, 'Inhoudelijke beoordeling (asiel)', www.ind.nl.

40 Werkinstructie 2014/10, 'Inhoudelijke beoordeling (asiel)', www.ind.nl, par. 3.2.

de geloofwaardigheid kan worden beoordeeld. Als externe geloofwaardigheidsindicatoren gelden ook documenten en bijvoorbeeld informatie uit ambtsberichten. Zijn dit onder de toetsingsmaatstaf die de Afdeling aanlegt nu bewijsmiddelen die de verklaringen kunnen staven? Uit de uitspraak met nummer 201507952, lijkt dit voor wat betreft informatie uit ambtsberichten wel te volgen.⁴¹

De nieuwe toetsingsmaatstaf laat in ieder geval zien dat de Afdeling van oordeel blijft dat de verklaringen van de asielaanvrager niet kunnen worden gezien als bewijsmiddel, terwijl artikel 4 lid 2 Kwalificatierichtlijn de verklaringen van de asielaanvrager expliciet als bewijsmiddel noemt. Spijkerboer betoogde dat de Afdeling de bewijskwesitie in het asielrecht zodanig construeert dat verklaringen van de asielaanvrager niet als bewijsmiddel kunnen gelden, doordat de verklaringen worden gezien als hetgeen de asielaanvrager stelt te zijn overkomen in het land van herkomst, wat dan met andere bewijsmiddelen moet worden bewezen.⁴² Dat aspect is met de uitspraken van 13 april 2016 niet anders geworden. Ik zou ook in dit verband weer willen wijzen op de onderzoeksbevoegdheden van de bestuursrechter. Een volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek zou mijn inziens moeten inhouden dat het bestuurlijk oordeel weliswaar het uitgangspunt is, maar dat gedurende de asielprocedure, waaronder de beroepsprocedure, sprake kan zijn van voortschrijdend inzicht ten aanzien van de geloofwaardigheid van verklaringen van de asielaanvrager. Bijvoorbeeld doordat de asielaanvrager later in de procedure een plausibele verklaring geeft voor een eerder gedane vage verklaring. Of doordat de asielaanvrager een getuige meeneemt naar de zitting. De verklaring kan daarmee op een later moment een relevant bewijsmiddel worden.

5. Breuk met oude jurisprudentie?

5.1 Relevante elementen

Een indringende toetsing van het standpunt van de staatssecretaris over de relevante elementen als bedoeld in artikel 4 lid 1 en 2 Kwalificatierichtlijn kan een breuk betekenen met de oude jurisprudentielijn dat de staatssecretaris beoordelingsvrijheid heeft bij de vraag welke documenten nodig zijn om de asielaanvraag te onderbouwen.⁴³ Artikel 4 lid 2 van de Kwalificatierichtlijn omschrijft de relevante elementen namelijk als onder andere 'alle documentatie in het bezit van de verzoeker over zijn leeftijd, achtergrond, ook die van relevante familieleden, identiteit, nationaliteit(en), land(en) en plaats(en) van eerder verblijf, eerdere verzoeken, reisroutes, reisdocumenten en de redenen waarom hij een verzoek om internationale bescherming indient.' Een rechter die het standpunt van de staatssecretaris over de documenten vol toetst, kan in mijn ogen oordelen dat de staatssecretaris ten onrechte een bepaald document noodzakelijk acht voor de beoordeling van de aanvraag.

Ook de vraag of een door de asielaanvrager voorgedragen getuige gehoord moet worden, is een vraag die de rechter op grond van de uitspraak van 13 april 2016 in mijn ogen vol kan toetsen. Onder de oude jurisprudentie van de Afdeling betekende de samenwerkingsplicht dat het bestuursorgaan

niet verplicht is een voorgedragen getuige te horen, indien de getuige geen objectieve bron is en volgens het bestuur bij voorbaat vaststaat dat de verklaring van de getuige niet kan bijdragen aan de geloofwaardigheid van het asielrelaas.⁴⁴ Voorts kan een volle toetsing van de samenwerkingsplicht uit artikel 4 lid 1 van de Definitierichtlijn betekenen dat de bestuursrechter vereist dat wel onderzoek wordt gedaan naar de authenticiteit van documenten, hoewel verklaringen van de asielaanvrager bevreemdend en vaag zijn.⁴⁵ Ook lijkt mij dat een volle toetsing van het standpunt van de staatssecretaris over artikel 4 lid 1 Kwalificatierichtlijn en de daarin neergelegde samenwerkingsplicht kan vereisen dat het bestuur moet wachten op een aangekondigd document⁴⁶ en het bestuur de verplichting heeft een sim-kaart uit te lezen.⁴⁷

5.2 Motiveringsbeginsel

Met de invoering van nieuw beleid ten aanzien van de beoordeling van de geloofwaardigheid, de integrale geloofwaardigheidsbeoordeling,⁴⁸ beoogde de staatssecretaris door middel van een andere wijze van motiveren de rechterlijke toetsing te versterken.⁴⁹ Volgens de Afdeling blijven de vereisten die aan de motivering van het standpunt van de staatssecretaris worden gesteld, afhankelijk van het asielrelaas in een concrete zaak.⁵⁰ Zo bleek reeds dat het voor een deugdelijke motivering niet noodzakelijk is dat de staatssecretaris behalve 'interne geloofwaardigheidsindicatoren' ook 'externe geloofwaardigheidsindicatoren' gebruikt,⁵¹ omdat het afhankelijk van het asielrelaas is welk gewicht aan de indicatoren toekomt.⁵² Onder verwijzing naar deze Afdelingsuitspraken uit 2015 zet de Afdeling nu in de uitspraak met nummer 201601482 uiteen dat:

'bij de bestuursrechterlijke toetsing van de motivering van de staatssecretaris bijzonder gewicht toe[komt] aan de onderlinge samenhang van een asielrelaas en de weging door de staatssecretaris van door hem al dan niet geloofwaardig geachte elementen, en hoe deze doorwerken in zijn standpunt over de geloofwaardigheid van een asielrelaas als geheel.'⁵³

Dat deze toetsing van de motivering op punten toch versterkt ten opzichte van de vroegere toetsingsmaatstaf, blijkt uit de casus van de verschillende uitspraken van 13 april jl. De Rechtbank Roermond acht een bestuurlijke motivering deugdelijk hoewel de asielaanvrager aanvoert dat de staatssecretaris verklaringen uit het nader gehoor verkeerd interpreteert.⁵⁴ De Afdeling overweegt in het hoger beroepschrift vervolgens dat de onjuist begrepen verklaringen doorwerken en relevant zijn voor het geloofwaardigheidsstandpunt als geheel waardoor het bestuurlijk besluit niet

41 ABRvS 13 april 2016, 201507952, ECLI:NL:RVS:2016:890, r.o. 12.2.

42 T. Spijkerboer, *De Nederlandse rechter in het vreemdelingenrecht*, Den Haag: Sdu, 2014, p. 328.

43 ABRvS 19 november 2012, 201109086 (www.raadvanstate.nl), zie ook ABRvS 7 februari 2011, 201008125 (www.raadvanstate.nl) en ABRvS 16 mei 2003, 200301081, JV 2003/293.

44 ABRvS 12 maart 2014, 201307165; 201307165; ECLI:NL:RVS:2014:997; JV 2014/155.

45 In tegenstelling tot ABRvS 13 juli 2011, 201004857, ABRvS 5 april 2013, 201108811/1/V1; ECLI:NL:RVS:2013:BZ8718; ABRvS 26 september 2013, 201300231, ECLI:NL:RVS:2013:1362; JV 2013/390; ABRvS 12 maart 2014, 201307165, ABRvS 28 mei 2014, 201400351; ECLI:NL:RBDHA:2013:17935 en ABRvS 29 augustus 2014, 201311135/1/V2.

46 In tegenstelling tot ABRvS 26 september 2013, 201300231, ECLI:NL:RVS:2013:1362; JV 2013/390, RV 2013/71 m.nt. Kok; ABRvS 25 maart 2008, 200708599.

47 In tegenstelling tot ABRvS 2 mei 2013, 201210329; LjN: BZ9729.

48 WBV 2014/36 en WI 2014/10.

49 TK 2014/15, 34 088, nr. 3, blz. 17, en TK 2014/15, 34 088, nr. 6, blz. 21 en 22.

50 ABRvS 9 april 2015, 201501148/1/V2, JV 2015/145, ECLI:NL:RVS:2015:1203.

51 Deze indicatoren zijn opgenomen in werkinstructie 2014/10.

52 ABRvS 18 november 2015, 201504912; JV 2016/10; ECLI:NL:RVS:2015:3652.

53 ABRvS 13 april 2016, 201601482/1/V2; ECLI:NL:RVS:2016:956.

54 Rechtbank Den Haag zp Roermond, 22 februari 2016, AWB 16/1367; ECLI:NL:RBLIM:2016:1448 (niet gepubliceerd).

deugdelijk is gemotiveerd.⁵⁵ Onder de oude jurisprudentielijn zou de Afdeling een dergelijke toetsing aanmerken als een ten onrechte gegeven eigen oordeel van de rechter.⁵⁶

Hetzelfde geldt voor de uitspraak waarin de Afdeling overweegt dat de Rechtbank Amsterdam terecht overweegt dat de motivering onvoldoende deugdelijk is omdat een opgeworpen tegenstrijdigheid tussen eerste en nader gehoor niet doorslaggevend is, terwijl het nader gehoor consistent is en de asielaanvrager een tegengeworpen onduidelijkheid over zijn ontslag later heeft verduidelijkt.⁵⁷

In een uitspraak waarbij het asielmotief de bekering van een Iraanse asielzoekster betreft, acht de Rechtbank Utrecht het geloofwaardigheidsoordeel redelijk omdat de staatssecretaris het onbegrijpelijk heeft mogen achten dat de vreemdeling in Iran niet met haar moeder meegang naar bijbelstudies en in Iran niet naar een nabijgelegen klooster is gegaan, en dat de vreemdeling ook verder onvoldoende inzicht heeft gegeven in het proces van haar bekering en de motieven daarvoor.⁵⁸ De Afdeling acht het hoger beroep van de vreemdeling gegrond omdat bepaalde verklaringen niet zijn betrokken in de motivering en andere verklaringen verkeerd zijn begrepen. Daarom is onvoldoende kenbaar hoe de staatssecretaris de verklaringen van de vreemdeling weegt in het standpunt over de geloofwaardigheid van de bekering als geheel.⁵⁹

Vanwege de vage nuance tussen een terughoudende en een enigszins terughoudende toets liggen prejudiciële vragen voor de hand.

6. Rechtsontwikkeling: waarom geen prejudiciële vraag?

De uitspraken van 13 april jl. zijn niet alleen van belang voor het Nederlandse asielrecht, maar ook voor de werking van het Gemeenschappelijk Europees Asiel Systeem (GEAS). De interpretatie die de Afdeling geeft van artikel 46 PR heeft betekenis voor rechters uit andere lidstaten die dit wetsartikel moeten toepassen. Verschillende partijen hebben hangende de procedures aan de ABRvS verzocht een prejudiciële vraag te stellen over de toepassing van artikel 46 PR. De Afdeling gaat vrij uitgebreid in op de reden waarom zij dit niet heeft gedaan.⁶⁰ Volgens de Afdeling volgt de betekenis van artikel 46 PR uit de rechtspraak van het HvJ EU en voldoet haar uitleg aan het doel van de Procedurerichtlijn. Het feit dat twee zittingsplaatsen van de rechtbank Den Haag⁶¹ een andere uitleg van de bepaling lijken voor te staan, noopt volgens de Afdeling niet tot het stellen van een prejudiciële vraag.

Het Unierecht dwingt tot het stellen van een prejudiciële vraag als uitleg van het Unierecht noodzakelijk is, tenzij sprake is van een zogenoemde *acte clair* of *acte éclairé*.⁶² Als de Afdeling, zoals blijkt uit de uitspraak met nummer 201507952, vindt dat er sprake is van een *acte clair*, dan mag zij best een

bepaalde uitleg geven van het Unierecht, bijvoorbeeld door een terughoudende toetsing te vereisen van het bestuurlijk oordeel over de geloofwaardigheid van niet met bewijs gestaafde verklaringen of vermoedens, zolang de Afdeling van mening is dat deze uitleg voor iedere rechter, met inbegrip van het HvJ EU, volstrekt evident is. Maar dat is nu juist de vraag. Onderzoek uit 2013 wees reeds uit dat binnen de EU geen sprake is van een eenduidige manier van rechterlijke toetsing van asielbesluiten.⁶³ De Afdeling gaat er nu van uit dat het volkomen duidelijk is dat voor het asielrecht sprake is van een uitzondering op de hoofdregel van het leerstuk van *full jurisdiction* (zoals volgt uit artikel 6 EVRM en artikel 47 Handvest EU) en baseert dit op het doel van de richtlijn. Het feit dat een tekstuele uitleg van 'een volledig en ex nunc rechterlijk onderzoek' alsmede de jurisprudentie van het HvJ EU over het oude artikel 39 PR anders impliceren,⁶⁴ doet de Afdeling af met de overweging dat daaruit 'niet is af te leiden hoe indringend de bestuursrechterlijke toetsing in asielzaken in het algemeen, en in zaken over de geloofwaardigheid van een asielrelaas in het bijzonder, moet zijn.'⁶⁵

De norm van een '*rigorous scrutiny*' die volgt uit artikel 3 en 13 EVRM, wijst op een indringender toets van de bestuurlijke beoordeling van de geloofwaardigheid.⁶⁶ Ook is het goed mogelijk dat het HvJ EU de vereisten voor een volledig en ex

nunc rechterlijk onderzoek zoals uiteen gezet in de jurisprudentie over ontzegging van verblijfsrecht van EU-burgers,⁶⁷ van toepassing zal achten op asielzaken.⁶⁸ Verder roept de eerder genoemde norm voor de rechter van een *independant en rigorous scrutiny* eveneens vragen op over de conclusie van de Afdeling dat uit het Unierecht eenduidig volgt dat de geloofwaardigheidsbeoordeling ten aanzien van verklaringen die niet met bewijs zijn gestaafd,⁶⁹ terughoudend getoetst moet worden. Kortom, er zijn verschillende aspecten van het Unierecht die de Afdeling niet bij haar uitleg heeft betrokken die wel eens ander licht op artikel 46 PR zouden kunnen werpen.⁷⁰

De uitspraken van 13 april geven richting aan rechtbanken en procespartijen, maar nog niet over alle aspecten. Met name de nuance tussen een terughoudende en enigszins terughoudende toets is vaag en laat nog verschillende vragen open. Daarom ligt het stellen van prejudiciële vragen voor de hand.

55 ABRvS 13 april 2016, 201601482/1/V2; ECLI:NL:RVS:2016:956

56 Zie bv. ABRvS 10 januari 2014, 201303611/1/V2; ECLI:NL:RVS:2014:44.

57 ABRvS 13 april 2016, 201506502; ECLI:NL:RVS:2016:891. In tegenstelling tot bijvoorbeeld ABRvS 30 december 2011, 201100520.

58 Rechtbank Den Haag, zp Utrecht, AWB 15/9092 (niet gepubliceerd).

59 ABRvS 13 april 2016, 201600227; ECLI:NL:RVS:2016:957. Zie anders ABRvS 18 december 2014, 201407265/1/V2.

60 ABRvS 13 april 2016, 201507952; ECLI:NL:RVS:2016:890, r.o. 10 en 11.

61 De Afdeling noemt niet welke maar doet waarschijnlijk op Rechtbank Zwolle (in bv. 22 december 2015, AWB 15/11852; ECLI:NL:RBDHA:2015:15559) en Rechtbank Amsterdam (7 augustus 2015 AWB 15/12918; Update 2015, nr. 33; ECLI:NL:RBDHA:2015:9791), maar zie ook Middelburg (27 augustus 2015, AWB 15/14898 en 15/15566 – niet gepubliceerd).

62 HvJ EU 6 oktober 1982, C283/81, Cilfit, ECLI:EU:C:1982:335.

63 International Association of Refugee Law Judges, *Assessment of Credibility in Refugee and Subsidiary Protection claims under the EU Qualification Directive. Judicial criteria and standards*, Haarlem, 2013, www.iarlj.org, p. 89 e.v.

64 HvJ EU 28 juli 2011 (*Samba Diouf*), C-69/10, AB2011/304 m.nt. Widdershoven; A.M. Reneman, 'Uitspraak van de Maand', A&MR 2011-7, p. 296-297, JV 2011/373 en HvJ EU 31 januari 2013 (H.I.D. en B.A.), C-175/11.

65 ABRvS 13 april 2016, 201507952; ECLI:NL:RVS:2016:890, r.o. 5.1.5.2 en 5.2.1.

66 D. Baldinger, *Vertical Judicial Dialogues in Asylum Cases*, Leiden, Brill/Nijhoff, 2015, paragraaf 5.4.3.

67 Zoals bijv. in HvJ EU 26 november 2002 (*Olazabal*), C-100/01 en HvJ EU 29 april 2004 (*Orfanopoulos en Oliveira*), C-482/01 en C-493/01.

68 Zie D. Baldinger, *Vertical Judicial Dialogues in Asylum Cases*, Leiden, Brill/Nijhoff, 2015, paragraaf 6.3.2.5e en f.

69 D. Baldinger, *Vertical Judicial Dialogues in Asylum Cases*, Leiden, Brill/Nijhoff, 2015, paragraaf 5.3.1 – 5.3.5.

70 Zie voor overige voorgestelde vragen ook het artikel van T. Strik en A. Terlouw, 'Geloofwaardigheidsbeoordeling wordt voortaan vol en ex nunc getoetst', A&MR 2015-7, p. 248-257.